

HARAMUL MĂNĂSTIRII HODOȘ- BODROG ÎN LUMINA UNOR IZVOARE SIGILOGRAFICE

Dr. Augustin MUREȘAN

Complexul Muzeal Arad

Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. TANG

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Arad

Abstract

The millennial history of the Hodoș-Bodrog Monastery is happily completed by the research on the sealing patterns and seals used in the monastery chancellery over the centuries. They come to authenticate already known historical data or to bring new information about the life and development of this monastic place. Some of them become real challenges for researchers, one thing remains certain, namely that the symbols found on these objects are related to the history and life of the monastery.

Keywords

Arad, Hodoș-Bodrog Monastery, seal, seal pattern, ecclesiastical sigilography.

1. Scurt istoric al Mănăstirii Hodoș-Bodrog

In rândurile de mai jos facem o analiză cu privire la hramul bisericii Mănăstirii Hodoș-Bodrog, județul Arad, în lumina izvoarelor sigilografice. Înainte de a face această analiză câteva date și momente importante din istoria acestui lăcaș monahal sunt necesare a fi prezentate.

Așezată pe cursul inferior al râului Mureș, la aproximativ 12 km de municipiul Arad (sat Bodrogu Nou, comuna Zădăreni, județul Arad), Mănăstirea Hodoș-Bodrog este unul dintre cele mai vechi așezăminte monahale din România¹. Atestat documentar din anul 1177, într-o diplomă dată de regele Ungariei, Bela al III-lea, așezământul este menționat ca deținând proprietate, fiindu-i nominalizați și vecinii din acel an.

Vechimea acestui lăcaș este cu mult mai mare, întrucât în mănăstire au locuit la începutul secolului al XI-lea, în timpul voievodului Ahtum (urmașul lui Glad), călugări greci de rit răsăritean (ortodocși)². Cercetările efectuate au condus la concluzia că în secolele XII-XIII vatra mănăstirii nu era în același perimetru cu așezământul contemporan, terenul acesta fiind ocupat pe atunci de o așezare civilă³. Probabil, la acea dată, biserica mănăstirii era o construcție din lemn, undeva prin apropiere. O precizare ne oferă un alt document din anul 1233, prin care Mănăstirii Hodoș-Bodrog i s-a repartizat

¹ În legătură cu acest vechi lăcaș monahal vezi: Policarp MORUȘCA, *Mănăstirea Bodrog*, în „Banatul”, II, nr. 9, 1927, pp. 6-17; Ștefan METEȘ, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, pp. 182-191; Victor VLĂDUCEANU, *Vechiul monument de artă istorico-religios: Mănăstirea Bodrog*, Timișoara, 1939; C. RUDNEANU, „Mănăstirea românească Hodoș-Bodrog”, în *Timpul Transilvaniei*, Arad, 5, nr. 91, 1941, p. 1-3; I. IUFU, „Mănăstirea Hodoș-Bodrog-centru de cultură slavonă din Banat”, în *Mitropolia Banatului*, XIII, nr. 1-3, 1963, p. 229-230; I. D. SUCIU, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 47; R. THEODORESCU, „Confluente culturale în primul Ev Mediu românesc și spațiul arădean”, în *Ziridava*, XI, 1979, p. 92; Eugen ARĂDEANUL, Lucian EMANDI, Teodor BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, Arad, 1980; Gh. LANEVSCHI, „Repertoriul monumentelor religioase de pe cursul inferior al Mureșului”, în *Ziridava*, XI, 1979, pp. 1010-1012 (cu bibliografia); M. PORUMB, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Sec. XIII-XVIII*, București, 1998; Adrian Andrei RUSU, Nicolae SABĂU, Ileana BURNICHIOIU, Ioan Vasile LEB, Măria MAKÓ LUPESCU, *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș* (Coordonator: Adrian Andrei Rusu), Presa Universitară Cluj-Napoca, 2000, pp. 74-77; Pavel VESA, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006, pp. 218-225; Arhimandrit Nestor IOVAN, *Sfânta Mănăstire Hodoș-Bodrog. Scurt istoric*, Ediția a IV-a Arad, 2010; Marius OPREA, Adriana SCĂRLĂTESCU, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog, Restaurarea picturii murale. Documentație științifică*, Cu binecuvântarea Înaltpreafințitului Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscop al Aradului, Arad, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2012; Sorin BULBOACĂ, Doru SINACI, Augustin MUREȘAN, Aurel DRAGOȘ, „Rolul economic al cetăților, al mănăstirilor, al drumului sării și al canalului morilor în Comitatul Arad”, (VI. 2. Mănăstiri arădene: Hodoș-Bodrog), în Adrian Nițu (coordonator), *Arad. Economie și societate din preistorie până la începuturile regimului comunist*, vol. I, Cluj Napoca, Editor: Presa Universitară Clujeană, 2016, pp. 309-312 ș. a.

² E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, p. 20.

³ E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, p. 14.

o cantitate anuală de 1000 bulgări de sare, care erau transportați din Transilvania pe râul Mureș⁴.

Invazia mongolă de la 1241 a dat o lovitură puternică și lăcașurilor monastice din zona arădeană. Mănăstirea Hodoș-Bodrog a trecut și peste această situație dificilă⁵. Se pare că a fost distrusă numai bisericuța mănăstirii, dar viața monahală a continuat, deoarece există o mențiune în această privință într-un document din anul 1278⁶. Mănăstirea își va continua activitatea, dar fără a mai avea o biserică reprezentativă, deoarece sinodul latin din anul 1219 a interzis construirea de noi biserici ortodoxe în locul celor distruse de tătari, situație ce s-a menținut până în a doua jumătate a secolului XIV⁷.

Mănăstirea a cunoscut un proces de decădere, iar edificiul actualei biserici datează din perioada (1370-1525-1550) dar argumentele de ordin arhitectural, precum și cele istorice pledează pentru deceniile din jurul anului 1400, când exista un climat politic mai liniștit⁸. În ceea ce privește acest lăcaș monahal, o inscripție aflată pe zidul bisericii (care astăzi nu mai este vizibilă n. n.) atestă existența ei certă, în anul 1523, egumen fiind Mihail⁹. Acest lăcaș de cult este menționat până în secolul al XVI-lea în izvoare documentare cu diferite variante ale denumirii de Hodoș (Hodust, Hudus etc), iar din 1523 de Hodoș.

În urma cercetărilor arheologice din anii 1976-1977, s-a stabilit că actualul edificiu de piatră al bisericii mănăstirii datează din a doua jumătate a secolului al XIV-lea sau de la începutul secolului următor. Clădirea bisericii s-a construit în etape, iar la ridicarea zidurilor s-a întrebuintat și material roman, luat de la o construcție romană rămasă încă neidentificată. Biserica, în stil bizantin, a fost concepută pe un plan triconc, cu o turlă pe naos și turn-clopotniță separat. Ea este contemporană cu Mănăstirile Vodița, Tismana, Cotmeana, Cozia etc. Arhitectura bisericii dovedește că, în secolul al XIV-lea, legăturile cu lumea românească din afara arcului carpatic și cu lumea bizantino-balcanică erau foarte strânse și ajungeau până la extremitatea vestică a pământului românesc.

Mănăstirea ortodoxă Hodoș-Bodrog a traversat, în veacul al XV-lea, o perioadă dificilă, confruntându-se cu greutateți materiale, deoarece nu bene-

⁴ E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, p. 34.

⁵ E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, p. 35.

⁶ Arhim. Nestor IOVAN, *Sfânta Mănăstire Hodoș-Bodrog. Scurt istoric*, p. 9.

⁷ Arhim. Nestor IOVAN, *Sfânta Mănăstire Hodoș-Bodrog. Scurt istoric*, p. 9.

⁸ E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, p. 41.

⁹ E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, pp. 40 și 89.

ficia de vreun domeniu, așa cum era cazul abațiilor catolice. Mai mult, în jurul mănăstirii s-au format mari domenii nobiliare, iar satele Hodoș și Bodrog au fost date familiei maghiare Bessenyei (cândva înainte de 1454)¹⁰.

În secolul al XV-lea (1446), apare și toponimul Bodrog. Trei veacuri mai târziu, în urma dispariției satului Hodoș, denumirea mănăstirii se schimbă, devenind chiar Bodrog. Din 1784, sunt folosite ambele denumiri: Hodoș-Bodrog.

La jumătatea secolului al XVI-lea cetatea Buda este ocupată de otomani și o parte a Regatului Ungar transformată în pașalâc (1541), apoi se formează pașalâcul de Timișoara (1552-1716). După 1541, mănăstirea face parte din principatul autonom al Transilvaniei, iar în 1551 Aradul este cucerit de otomani, ca și localitățile din jurul mănăstirii, Felnac și Zădăreni. Nu este exclus ca în contextul războiului antiotoman, clădirile mănăstirii să fi suferit mari distrugereri, fapt care ar explica într-un fel lucrările masive efectuate la biserica mănăstirii, la începutul veacului al XVII-lea. Recucerirea zonei arădene a dus la reorganizarea acesteia în cadrul Principatului Transilvaniei. Câmpia arădeană a fost redistribuită unor nobili care și-au câștigat merite în lupta antiotomană. În anul 1595 Mănăstirea Hodoș-Bodrog a fost eliberată de sub stăpânirea otomană. Această stăpânire străină a permis, totuși între anumite limite, funcționarea întregii ierarhii ortodoxe, precum și a mănăstirilor ortodoxe, în grija cărora erau trecute și o serie de probleme civile.

După unirea înfăptuită de Mihai Viteazul, în 1600, ierarhia bisericească din Transilvania este integrată într-o organizație comună cu cea de la Târgoviște, ținând ulterior de Episcopia Aradului. După 1606, conducerea principatului caută să consolideze situația existentă pe Mureșul Inferior, iar în 1607 Aradul este dat unui grup de militari români și sârbi. În acest fel, Mănăstirea Hodoș-Bodrog ajunge sub ocrotirea unor ostași orodocși, care vegheau în imediata ei apropiere.

Episcopul Sava I Brancovici a înzestrat mănăstirea cu moșia de la Hodoș, căutând să îmbunătățească situația economică a lăcașului monahal și, mai ales, să o scape de jurisdicția vreunui nobil de altă religie¹¹. În anul 1616, mănăstirea Hodoș-Bodrog reintră în stăpânirea otomană.

La mijlocul secolului al XVII-lea așezământul avea, din pricina vechimii, zidurile și acoperișurile degradate¹². În anul 1651 episcopul Sofronie de Li-

¹⁰ E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, p. 42.

¹¹ E. ARĂDEANUL, L. EMANDI, T. BODOGAE, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, pp. 46-47.

¹² Adrian Andrei RUSU, George Pascu HUREZAN, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000, pp. 177-178.

pova și Gyula, își mută temporar reședința la Mănăstirea Hodoș-Bodrog. Într-o petiție din 26 decembrie 1651, se menționează că episcopul Sofronie, călătorind la Moscova, solicita ajutor țarului Alexei Mihailovici pentru reparații, odăjdii și cărți. Primea 35 de ruble și mai multe cărți. Din același act aflăm, pentru prima dată documentar, că hramul bisericii este „Intrarea în Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”. În 1700 Hodoș-Bodrog este consemnată ca mănăstire sârbească, atacată de partizanii lui Francisc Rakoczy al II-lea¹³.

O gravură din 1750 arată mănăstirea înconjurată de clădiri cu etaj pe trei laturi: la răsărit, la nord și la apus, iar la sud fiind străjuită de râul Mureș. Se crede că aceste clădiri datează din secolul al XVII-lea, dăinuind în această formă până în anul 1900, când starețul Augustin Hamsea face unele modificări. Clădirea de la apus a fost înlăturată, construindu-se alta mai la apus, mărindu-se astfel incinta; cea de la nord a fost demolată, păstrându-i-se doar un zid, care delimitează curtea bisericii de cea de-a doua incintă, creată prin construirea unor clădiri gospodărești după anul 1900. Clădirii de la răsărit i s-a înlăturat etajul, i s-a mai înălțat parterul, dându-i-se destinația de stăreție, trapeză oficială și paraclis de iarnă¹⁴. În imaginea acestei gravuri pe zidul de vest al naosului se vede reprezentată scena Sfânta Treime.

Până în anul 1839, mănăstirea era situată pe malul drept al Mureșului, aparținând de satul Bodrog (Bodrogul Vechi). Deoarece mănăstirea era periclitată de cursul Mureșului, ale căror ape se apropiase până lângă zidurile ei, prin intervențiile starețului Grigore Chirilovici și cu ajutorul autorităților teritoriale din Arad, în anul 1839, Mureșul a fost dirijat pe la nord-vest de mănăstire¹⁵.

¹³ Adrian Andrei RUSU, George Pascu HUREZAN, *Biserici medievale din județul Arad*, p. 179.

¹⁴ Arhim. Nestor IOVAN, *Sfânta Mănăstire Hodoș-Bodrog. Scurt istoric*, p. 14.

¹⁵ E. GLÜCK, D. BOGDAN, E. IVANOF, O. GREFFNER, R. RĂDULESCU, J. UJJ, „Prefacerile economice, social-politice și cultural ideologice premergătoare Revoluției de la 1848/49”, în *Aradul permanentă în istoria patriei*, p. 219. În prima parte a secolului al XIX-lea, întregul curs al Mureșului a suferit intervenții antropice majore exercitate asupra albiei sale în aval de Arad. Scopul acestor lucrări a fost de a evita riscurile potențiale (surpări de mal, inundarea unor localități etc.), specifice unei ape curgătoare dinamice. De multe ori apele Mureșului au izolat mănăstirea Hodoș-Bodrog, la fel și satul Bodrogul Vechi. La stăruințele starețului Grigore Chirilovici, Mureșul a fost dirijat, în 1839 pe un alt curs, deoarece mănăstirea Hodoș-Bodrog era periclitată de cursul râului ale cărui ape se apropiase de zidurile mănăstirii, lăcașul de cult fiind astfel salvat de inundații. Înainte de anul 1839, mănăstirea aparținea de satul Bodrogul Vechi, situat la Nord de râul Mureș, dar în urma corecției făcute cursul râului s-a interpus între mănăstire și acest sat, mănăstirea fiind azi situată la sud de Mureș, vezi Dorel GUREANU, „Mănăstirea Bodrog”, în *Monitorul*, (Arad), Anul IV, nr. 4(24), august, 2010, p. 20; Teodor Octavian GHEORGHIU, Augustin MUREȘAN, „Elemente

În incinta mănăstirii se află un muzeu în care se păstrează obiecte muzeale de valoare, o arhivă documentară prețioasă pentru istoria zonei și o bibliotecă. Colecția de manuscrise slavone și românești și vechile tipărituri existente în posesia mănăstirii fac din acest complex monastic unul dintre centrele importante de cultură veche românească din vestul țării.

Pe latura de sud a turnului-clopotniță se află un blazon nobiliar asupra căruia cercetătorii au făcut interpretări diferite fiind atribuit familiilor Jaksici, Bessenyei, Marothi, Brancovici sau Brâncoveanu¹⁶. Pe Paraclisul de Vară cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” (15 august) se află reprezentată stema Episcopiei Aradului¹⁷, multiplicată în partea superioară a clădirii, în medaioane rotunde cu figuri în basorelief, așezate două câte două de culoare maro, intercalate cu elemente decorative de același fel, de aceeași formă, mărime și culoare incluzând o cruce¹⁸.

Important de menționat faptul că în anul 1934, Mănăstirea Hodoș-Bodrog a înființat o școală orfelinat care a funcționat la început în satul Călugăreni, iar apoi a fost mutată în incinta mănăstirii. Copiii orfani au fost educați în lăcașul monahal până în anul 1948, când Reforma învățământului a interzis activitatea școlii. De educația elevilor și de buna gospodărire acestei instituții școlare s-a ocupat în mod special ieromonahul Matei Domocoș¹⁹, care, în colaborare cu stareții și locuitorii de stareți care s-au succedat

de urbanism istoric – evoluția relației dintre Mănăstirea Hodoș-Bodrog și satul Bodrog (azi Bodrogu Vechi), jud. Arad”, în *Administrație românească arădeană Studii și comunicări din Banat-Crișana* (coordonatori: Doru Sinaci, Emil Arbonie), vol. XIII, Vasile Goldiș University Press, Arad, 2018, pp. 284-285.

¹⁶ Vezi SZENTKLÁRAY Jenő, „A szerb monostoregyházak története emlékei Délmagyarországon”, în *Értekezések a történeti tudományok köréből*, Budapest, 1908; p. 25; Dimitrie STOI, „Enigma simbolului heraldic de la Mănăstirea Hodoș-Bodrog”, în *Mitropolia Banatului*, Anul XXXVI, nr. 4, iulie-august, 1986, pp. 77-83; Adrian Andrei RUSU, George Pascu HUREZAN, *Biserici medievale din județul Arad*, p. 178; Adrian Andrei RUSU, Nicolae SABĂU, Ileana BURNICHIOIU, Ioan Vasile LEB, Mária MAKÓ LUPESCU, *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, p. 77; Sașa IAȘIN, *Familiile nobiliare sârbești din Banat în secolele al XV-lea și al XVI-lea*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, p. 164 ș. a.

¹⁷ Această stemă se află reprezentată în acest mod și în antetul unor acte emise de Consiliul Eparhial al Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Aradului.

¹⁸ Augustin MUREȘAN, Ioan POPOVICI, „Stema Episcopiei Aradului pe Paraclisul de Vară al Mănăstirii Hodoș-Bodrog”, în *Analele Aradului*, Anul III, nr. 3, 2017, Arad, Vasile Goldiș University Press, pp. 241-247.

¹⁹ Vezi *Adresa* cu nr. 140/1944, a inv. director Matei Domocoș, prin care PS Policarp Morușca era anunțat de bunul mers al școlii pentru copiii orfani de la Călugăreni, aparținând Mănăstirii Hodoș-Bodrog, la Nicolae DANCIU PETNICEANU, „Mănăstirea Bodrog și un însemnat slujitor al ei”, în vol. *In honorem Gheorghe Rancu Bodrog 75*, Editura Hoffman, 2021, p. 371.

de-a lungul anilor la conducere, s-a străduit să creeze condiții optime desfășurării activităților în școală.

2. Două vestigii sfragistice ale Mănăstirii Hodoș-Bodrog

De la acest vechi lăcaș monahal prezentăm două vestigii sfragistice: un tipar sigilar și un sigiliu, ambele de interes deosebit pentru sigilografia ecleziastică²⁰. Prin emblemele din câmpul sigilar ele ne descoperă importante date istorice din acea perioadă.

2.1. Tiparul sigilar

Tiparul de sigiliu²¹ este confecționat în întregime din metal (alamă), are o formă rotundă cu diametrul de 45 mm și gravat în incizie, pentru sigilarea cu ceară. De regulă, sigiliile mănăstirilor cuprind în câmpul sigilar reprezentarea hramului așezământului²². Deci, în emblema acestui tipar de sigiliu, este gravată scena „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”, hramul bisericii mănăstirii, sărbătoare însemnată în calendarul Bisericii Ortodoxe, la 21 noiembrie²³.

Scena se desfășoară în curtea interioară a templului: în stânga, Sfântul Proroc Zaharia, reprezentat bust, aureolat, cu plete, mustață și barbă ascuțită, îmbrăcat în veșminte preoțești, cu mâna dreaptă întinsă primind-o pe Maica Domnului în fața intrării în biserică. În dreapta, puțin mai jos, Sfânta Fecioară Maria, înfățișată bust, cu aureolă în jurul capului, purtând hiton și maforion cu mâinile întinse către proroc. La spatele acesteia, mai sus, Sfinții Ioachim și Ana, părinții ei, cu capetele nimbate. În planul al doilea se văd două coloane de piatră, canelate care susțin arcade în stil gotic.

²⁰ Unul dintre cele mai importante capitole din sigilografia ecleziastică este reprezentat de sigiliile mănăstirilor. Sigiliile aflate pe diferitele documente emise de așezămintele monahale sunt numeroase, dar tiparele lor sigilare care au ajuns până la noi, relativ puține.

²¹ Tiparul sigilar al Mănăstirii Hodoș-Bodrog se păstrează în Muzeul acestui lăcaș monahal.

²² Sigilografia ecleziastică în spațiul românesc a urmat modelul bizantin, la fel ca la toate neamurile din Creștinătatea răsăriteană. Ca regulă, sigiliile instituțiilor ecleziastice și cele ale mănăstirilor conțin, în câmpul sigilar, reprezentarea hramului bisericii-catedrale sau a bisericii mari din respectiva mănăstire (Petronel ZAHARIUC, „Note de sigilografie ecleziastică moldovenească”, în *Herb*, Revista română de Heraldică, I (VI), 1-2, 1999, p. 171).

²³ Sărbătoarea Intrarea Maicii Domnului în Biserică este cunoscută în popor sub denumirea Vovidenia; vezi Lista alfabetică de sfinți, sărbători ortodoxe și diferite denumiri cronologice (Anexa VI), în *Documente privind Istoria României. Introducere*, vol. I, Editura Republicii Populare Române, 1956, p. 523.

În exergă, între două cercuri liniare în interior și un cerc liniar în exterior legenda în limba slavonă, de la dreapta spre stânga, în sensul acelor de ceasornic.

Legenda sună astfel: † *SII PECEAT MONASTIRA HODOȘA XRAM VA-VEDENIE VA ȚRKVE PR[esvea]TIE B[ogorodi]ȚE* († „ACEASTĂ PECETE A MĂNĂSTIRII HODOȘ CU HRAMUL INTRAREA ÎN BISERICĂ A PREA SFINTEI NĂSCĂTOARE DE DUMNEZEU”). Textul legendei ne indică adjectivul demonstrativ, apelativul sigilar, denumirea lăcașului monahal și hramul acestuia. Începutul legendei este indicat de o cruce înscrisă între două ovale liniare²⁴, iar sfârșitul acesteia marcată de un motiv vegetal.

Prin emblema gravată în câmpul sigilar, acest tipar de sigiliu se include în categoria sigiliilor ecleziastice de *tip hagiografic*. El nu este datat. Cercetarea documentelor emise de acest lăcaș monastic pe care se conservă sigiliile ar putea lămuri perioada anilor de folosire dar și vechimea hramului acestei mănăstiri. Mânerul acestui vestigiu sfragistic prezintă interes deosebit ca formă dar și pentru felul în care rondela sigilară are pe dos un „inel” rabatabil. El servește la ținerea tiparului și exercitarea sigilării, deci joacă rolul unui mâner propriu-zis.

Analogiile piesei sigilare cu exemplare similare, ale unor mănăstiri din Țara Românească și Moldova ne îngăduie o încadrare cronologică largă între veacurile XVII-XVIII. Având în vedere imaginea din emblemă, adevărată manifestare de artă feudală, caracterul literelor folosite în textul legendei și al denumirii lăcașului, tiparul de sigiliu poate fi datat ca fiind din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

2.2. Sigiliul

Potrivit documentelor din Arhiva Mănăstirii Hodoș-Bodrog, din a doua jumătate a sec. al XIX-lea a început să fie utilizat un sigiliu deosebit pentru autentificarea actelor emise de cancelaria mănăstirească. Cercetătorul Laurențiu-Ștefan Szemkovics a descoperit un document la Arhivele Naționale, parafat cu acest sigiliu²⁵, prilej cu care domnia sa l-a analizat într-un studiu publicat într-un volum omagial²⁶. După analiza acestui sigiliu, domnia sa

²⁴ Augustin MUREȘAN, „Tiparul de sigiliu al Mănăstirii Hodoș-Bodrog”, în *Magazin istoric*, Anul L serie nouă, nr. 11 (608), noiembrie 2017, pp. 60-61. Vezi descrierea acestui tipar sigilar și la Teodor Octavian GHEORGHIU, Augustin MUREȘAN, „Elemente de urbanism istoric – evoluția relației dintre Mănăstirea Hodoș-Bodrog și satul Bodrog (azi Bodrogu-Vechi), jud. Arad”, pp. 289-303.

²⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Mănăstirea Cernica*, dosar nr. 45, fila 39.

ajunge la concluzia că, potrivit datelor inscripționate pe acest sigiliu, hramul mănăstirii s-a schimbat.

Dacă a fost schimbat hramul bisericii acestei mănăstiri nu putem fi siguri. Datorită faptului că unele izvoare istorice lipsesc sau nu ne sunt încă cunoscute este dificil de identificat numai pe cale documentară, schimbări care au avut loc de-a lungul timpului în stabilirea hramului unei biserici sau alta. Unele dintre ele nu și-au schimbat hramul, altele este posibil să-și fi schimbat închinarea inițială. Potrivit documentelor existente dar și tradiției locului hramul bisericii mănăstirii Hodoș-Bodrog nu s-a schimbat niciodată. Un lucru trebuie luat în seamă: pe stampla din 1750 reprezentând Mănăstirea Bodrog, mai precis, pe frontispiciul peretelui de apus al bisericii mănăstirii se vede icoana Preasfintei Treimi, în reprezentare apuseană, imagine care a circulat în întreaga Europă creștină mai ales după contrareformă. Sub această reprezentare se vede scena „Intrării în Biserică a Maicii Domnului”, sub formă de icoană, ținută în mâni de doi îngeri cu aripile deschise și cu fețele orientate spre exterior. Așadar, la mijlocul secolului al XVIII-lea hramul mănăstirii era același.

Din câmpul sigilar aflăm că lăcașul monahal Hodoș-Bodrog avea hramul „Intrarea în Biserică a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu”. El este după cum am arătat mai sus, menționat prima dată în petiția din 26 decembrie 1651, a episcopului Sofronie de Lipova și Gyula care călătorind la Moscova, în acel an, solicita ajutor țarului Alexei Mihailovici pentru reparații, odăjdii și cărți pentru mănăstirea Hodoș-Bodrog. Dacă documentul din 1651 atestă că biserica mănăstirii Hodoș-Bodrog avea hramul „Intrarea Maicii Domnului în Biserică”, tiparul sigilar confirmă existența acestuia și atestă într-un fel vechimea lui. Astfel scena religioasă din emblema tiparului sigilar ne indică hramul preferat și stabilit care completează izvorul documentar mai sus amintit. Cu alte cuvinte cu ajutorul acestui însemn sigilar am putut afla hramul bisericii așezământului monahal folosit în acel secol.

Pe un document emis la 17 august 1936²⁷, starețul Mănăstirii Hodoș-Bodrog, îl roagă pe directorul Seminarului monahal Cernica ca între elevii înscriși în clasa I-a a acestui seminar monahal să-i considere înscriși și pe novicii Fl. Bogdan, Lazăr Popovici și Teodor Popovici și să fie anunțat despre condițiile de primire în Seminar.

²⁶ Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS, „Sigiliul Mănăstirii Hodoș-Bodrog pe un document din anul 1936”, în *In honorem Gheorghe Rancu* 75, Caracal, Editura Hoffman, 2021, pp. 405-406.

²⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Mănăstirea Cernica*, dosar nr. 45, fila 39.

Înscrisul este autentificat cu un *sigiliu* oval-vertical (37 x 32 mm), imprimat cu cerneală mov, cuprinzând în emblemă trei personaje redată în întregime și din față, stând cu picioarele pe o câmpie, flancați de doi îngeri ocrotitori, înaripați, înfățișați de asemenea, în întregime și din față, dar cu mult mai înalți. Deasupra, și între capetele îngerilor un porumbel în zbor, cu capul în sus, și orientat spre aripa stângă, înconjurat de jur-împrejur, de raze. În exergă mărginită la exterior de două ovale liniare legenda scrisă cu litere majuscule în limba română: * SFÂNTA MĂNĂSTIRE * BODROG. Emblema sigiliului conține această interesantă reprezentare asupra căreia se va putea reveni odată cu descoperirea unor noi documente de arhivă.

3. Concluzii

Istoria milenară a Mănăstirii Hodoș-Bodrog se completează, în mod fericit, și prin cercetările cu privire la tiparele sigilare și sigiliile folosite în cancelaria mănăstirească de-a lungul secolelor. Ele vin să autentifice date istorice deja cunoscute sau să aducă noi informații cu privire la viața și devenirea acestui locaș monastic. Unele dintre ele devin adevărate provocări pentru cercetători, un lucru rămânând cert, anume că simbolurile regăsite pe aceste obiecte sunt legate de istoria și viața mănăstirii.

Tiparul sigilar ne arată lămurit că mănăstirea a fost pusă sub ocrotirea Maicii Domnului, mai precis, legată de un eveniment deosebit din viața Maicii Domnului, aducerea ei la Templu, la vârsta de trei ani. Teologic vorbind, la acest moment Maica Domnului a fost afierosit lui Dumnezeu, așa cum orice monah își închină viața lui Dumnezeu. Viața Maicii Domnului la templu a fost o viață de rugăciune și contemplare, așa cum este viața oricărui călugăr. Viețuirea ei a fost o înălțare spirituală și o apropiere tot mai mare de desăvârșire, așa cum fiecare monah încearcă să facă în viața lui mănăstirească.

Acest excurs în sigilografia ecleziastică ne redescoperă istoria fascinantă a unuia dintre cele mai vechi așezăminte monastice românești constituindu-se, totodată, într-un imbold de cercetare în acest domeniu auxiliar al istoriei, dar încărcat de simbolistică și de mesaj.

Fig. 1. Tipar sigilar al Mănăstirii Hodoș-Bodrog

Fig. 2. Mănerul tiparului

Sigiliul Mănăstirii Bodrog